

**ІДЕНТИФІКАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ НА СЛОБОЖАНЩИНІ:
ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ**

У статті охарактеризовано джерельну базу вивчення ідентифікаційних процесів у середовищі населення Слобідської України кінця XIX – початку XXI ст. У ході роботи використано методи аналізу, систематизації та узагальнення отриманих даних. Зі здобуттям Україною незалежності спостерігається пошкваллення роботи з вивчення особливостей північно-східного регіону. Опрацювання різних видів джерел, наукової літератури та використана наукова методика дозволили автору констатувати, що незважаючи на значний масив розвідок та різноаспектних досліджень процесів етнонаціональної ідентифікації, ідентифікаційні процеси населення Слобідської України вивчені не повністю, попередні фактичні дані не завжди дають змогу зробити обґрунтовані правильні висновки. В основному увагу зосереджено на процесах колонізації території, в іншому ж випадку, деякі науковці зовсім не беруть до уваги етнічну територію Слобожанщини, яка входить зараз до складу Російської Федерації. Вивчене дає змогу констатувати необхідність подальшого ґрунтовного студіювання досліджуваного нами питання.

Ключові слова: Слобожанщина, ідентифікація, рукописні фонди, журнали, дослідження.

На сучасному етапі розвитку української етнологічної науки постала необхідність історіографічного узагальнення поступу вітчизняної етнології в напрямку культурно-побутових, ідентифікаційних досліджень окремих етнографічних районів України, зокрема Слобожанщини.

На основі проаналізованих вище джерел, можемо зробити висновок, що Слобідська Україна вивчена недостатньо. В основному увагу зосереджено на процесах колонізації території, в іншому ж випадку, деякі науковці зовсім не беруть до уваги етнічну територію Слобожанщини, яка входить зараз до складу Російської Федерації.

Основною джерельною базою дослідження, і водночас історіографією, є етнографічні матеріали кінця XIX – початку XXI ст. (Д. І. Багалія, М. Ф. Сумцова, В. Д. Юркевича, А. Г. Слюсарського, Л. М. Жванко, В. А. Сушко, О. В. Титар та ін.), дані Архівних наукових фондів рукописів та фонозаписів ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, Наукової бібліотеки ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, Наукової бібліотеки Інституту соціології НАН України, Наукової бібліотеки ім. В. І. Вернадського, Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, сучасна література з даної тематики, публікації вітчизняних та зарубіжних дослідників, фондові та рукописні свідчення, матеріали наукових конференцій та польових досліджень. Важливим теоретичним та етнографічним джерелом є матеріали спеціалізованих журналів: «Народна творчість та етнологія», «Матеріали до української етнології», «Народознавчі зошити», «Український історичний журнал», «Соціологія: теорія, методи, маркетинг», «Социологические исследования», «Советская этнография» тощо.

Зокрема, з допомогою спецвипусків фахового видання «Народна творчість та етнологія» нам вдалося детальніше ознайомитися з методиками проведення та трактування результатів подібних досліджень. Так, Р. Григор'єва у розвідці «Територія і кордон як фактори формування етнічної ідентичності (за матеріалами досліджень прикордонних територій Брянської області)» [7] ставила за мету розглянути співвідношення етнічного та політичного кордонів, приділяючи особливу увагу аналізу формування етнічної ідентичності у підлітків [7, с.30]. У ході дослідження авторці вдалося виявити основні ідентифікаційні критерії, що впливають на визначення індивідом своєї етнічної належності, співвідношення громадянської та етнічної ідентичності, виділити зовнішній та внутрішній її рівні [7, с.30]. У статті проаналізовано

етнічний склад населення, результати дослідження місцевої говірки науковцями різних років [7, с. 31–32], розглянуто причини наявності низки ідентифікаційних практик серед мешканців досліджуваної території [7, с.32], мовний, культурний, релігійний ідентитети [7, с.33–34].

О. Ященко у статті «Населення Гомеля на початку XXI століття: етнокультурний аспект» [17] подала аналіз прихильності сучасних міських мешканців до цінностей білоруської традиційної культури на основі опитування, проведеного восени 2008 – на початку 2009 рр. Досліджувану проблему розкрито з допомогою низки тематичних блоків, які окреслювали ставлення респондентів до оформлення предметів інтер'єру творами білоруського декоративно-вжиткового мистецтва, споживання традиційних білоруських страв, міцність сімейних стосунків через інформацію про підтримку родинних та інших зв'язків, зацікавлення сучасних гомельців у популяризації виявів білоруської народної культури в засобах масової інформації, особливості функціонування білоруської мови вдома, на роботі, в офіційній сфері. Також розглянуто рівень побутування білоруської народної казки, музики, пісні, констатовано, що «на початку XXI ст. суспільство дотримується багатьох засад минулих епох, а також прагне передати етнокультурний досвід прийдешнім поколінням. Набутки старовини поєднуються вдало з характерними рисами сучасності» [17, с.101–104].

П. Леньо, аналізуючи «Сучасні маркери ідентичності українців за матеріалами міста Вішеу де Сус повіту Марамуреш» [10], зосереджує увагу на етномовних, етнокультурних процесах сучасної Мараморощини. Оскільки, на переконання автора, етнічні маркери (мова, релігія, традиційна культура) фактично не відіграють своєї ролі, дослідники (автор з М. Заном) намагалися простежити реакцію інформаторів на рівні етнічного підсвідомого (ставлення респондента до представників різних національностей, що виявляється у поведінці, особливостях мовлення, способах реакції на події та ін.) [10, с.71]. Проте у подальшому на становлення особистості та її пріоритети «впливає не лише походження, а й безпосереднє етнічне оточення, умови життя в певній державі» (у даному випадку державна політика у сфері освіти, діяльність румунських ЗМІ, байдуже ставлення української держави до культурних потреб українців Румунії тощо) [10, с.70, 72].

Цінними для нашої роботи також є матеріали етнографічних експедицій Л. Ф. Артюх у населені пункти досліджуваного нами регіону (Ф. 14-5) [1], у ході яких зібрано дані, що стосуються напрямків господарства, традицій харчування, обрядової культури мешканців краю.

Наша робота головню ґрунтується на матеріалах етносоціологічного дослідження, проведеного в рамках виконання планових тем «Українського етнологічного центру» за участі автора. В основі розвідки – анкета-питальник «Російсько-українське порубіжжя: проблеми ідентифікації та міжкультурних взаємовпливів», що складається з 74 запитань, які умовно можна згрупувати в дев'ять тематичних блоків: локалізація [міграційні процеси в межах регіону та території України] (питання 10–12 анкети), процеси становлення та розвитку самосвідомості, самоідентифікації (питання 13, 14, 15, 18), питання міждержавної, міжнаціональної та міжетнічної взаємодії (питання 17, 19, 21–23, 40, 41), міжнаціональні конфлікти (питання 32–39), міжнародні відносини України (20, 24–31 питання), авто- та гетеростереотипи [властивості ідеального українця, позитивні, негативні риси росіян, українців] (питання 16, 70–73), особливості етнокультури та міжкультурні взаємовпливи (питання 42–46, 57, 59–65), мовний та релігійний ідентитети (питання 47–53 та 54–56, 58 відповідно), вплив засобів масової інформації на процеси розвитку самосвідомості та міждержавної взаємодії (питання 66–69) (Ф.14-5) [2].

Зокрема, матеріали фондів містять інформацію щодо кількісної, вікової, статевої, локальної характеристики респондентів (Ф.14-5) [4, арк.1-2]. Також охарактеризовано сімейний стан та освітній рівень опитаних (Ф. 14-5) [4, арк. 3-4]. Окремо розглянуто мовний ідентитет як показник ступеня етнонаціональної ідентифікації особистості (Ф. 14-5) [4, арк.5-9]. Значний обсяг займають зведені таблиці, укладені за результатами опитування з допомогою анкети на теренах Харківської, Донецької, Луганської, Сумської, Полтавської областей, які віддзеркалюють особливості етноідентифікаційних процесів населення Південної Слобожанщини як по регіону в цілому, так і по областях зокрема (з урахуванням місця

проживання) (Ф. 14-5) [4, арк.10-161]. З метою виокремлення характерних рис ідентичності представників досліджуваної території проведено порівняння отриманих результатів з інформацією, наданою мешканцями Чернігівської області (Ф. 14-5) [4, арк.162-218].

Водночас в Архівних наукових фондах рукописів і фонозаписів ІМФЕ можна ознайомитися з результатами опитування, проведеного серед 104 респондентів Харківської області як центру Слобожанщини. Зокрема, інформаторами стали 64 представника міста, 40 мешканців села, 40 чоловіків і 64 жінки. Середній вік опитаних – 34 роки (Ф. 14-5) [3]. У матеріалах подано розгорнуті відповіді на питання, що стосуються громадянської, державної, етнічної ідентичностей, мовного, культурного та релігійного факторів, визначено ціннісні орієнтації, авто- та гетеростереотипи.

Важливими для нашої роботи є результати дослідження Белгородської області, проведеного в межах етносоціологічного моніторингу українсько-російського пограниччя, оскільки надають інформацію про рівень збереженості української мови та культури, особливості відзначення календарних свят, що дозволяє оцінити ступінь збереження свідомості мешканців краю (Ф. 14-5) [5].

Оскільки українсько-російське пограниччя ще не було предметом спеціальних досліджень під таким кутом зору, зразком для нас стала монографія московських науковців «Белорусско-русское пограничье. Этнологическое исследование» [6], у якій подано результати вивчення білорусько-російського порубіжжя. Автори розглянули регіональні особливості мовної, конфесійної ситуації, оцінили рівень збереження етнокультури.

Водночас у збірці «После империи: исследования восточноевропейского Пограничья» [12] наведено визначення поняття «пограниччя», розкрито його функції та особливості в умовах глобалізації та євроінтеграції.

Важливим джерелом для дослідження нашої теми, зокрема формування етнорегіону, є монографія М. Т. Дяченка [8], у якій розглядаються матеріали XVIII ст., що розкривають історію краю.

Вагомим у цій царині є і внесок сучасної харківської дослідниці В.А. Сушко [14], яка розглядає історію Слобожанщини від перших експедицій, описів до відкриття Харківського історико-філологічного товариства у 1877 р., комплексної фольклорно-етнографічної експедиції «Муравським шляхом» 1995 р.

Однак, на наш погляд, першою масштабною спробою етнографічного опису слобідського краю є праця «Описи Харківського намісництва кінця XVIII століття» [11], з якої ми використали дані з історії району. В унікальних за змістом рукописних та друківаних пам'ятках, що вміщені у виданні, охарактеризовано один із важливих регіонів українських земель, відомих під назвою Слобідської України, подано відомості про стан заселення та господарського освоєння краю на кінець XVIII ст., етнічну структуру населення, його культуру, побут, традиції, адміністративно-політичний устрій, кількісний та соціальний склад мешканців.

Враховуючи те, що Слобожанщина стала активно заселятися з часу Визвольної війни українського народу 1648–1654 рр. проти польсько-шляхетського панування за створення власної держави, Топографічні описи Харківського намісництва (1785 р., 1787 р.) та Топографічний опис Харківського намісництва з історичною передмовою дозволяють відтворити стан заселення та господарського освоєння краю на кінець 70-х – середину 90-х років XVIII ст.

Описово-статистичні та картографічні матеріали збірника подаються переважно в хронологічній послідовності. Першим наведено «Топографічний опис Харківського намісництва з історичною передмовою». Значну увагу приділено розкриттю поняття «Белгородская черта» (окреслено межі, перераховано міста, які входили до складу губерній). Докладно проаналізовано привілеї, надані Слобідським полкам, засоби управління ними, етапи реорганізації. Детально описана територія Харківського намісництва, з урахуванням полів, річок, лісів, клімату. Окремий розділ відведено устрою міст (облаштування, ярмарки, промисли). Також увагу зосереджено на повітових містах (розкрито місце розташування, промисли, кількість мешканців, герб, сади, землі) [11, с.48–54]. Розповідь супроводжується

картою Харківського намісництва та 15 повітів.

Наступним подано «Топографічний опис Харківського намісництва 1785 року», який складається з трьох частин: у першій на основі запитань розповідається про намісництво взагалі (географічне розташування, межі, повіти, ріки, клімат, поштові дороги, фауна, етнічний склад, одяг, житло, їжа); у другій ідеться про губернське місто Харків (географічне розташування, складові частини, герб, населення, промисли), повітові міста за тією ж схемою; третя частина присвячена аналізу повітів Харківського намісництва (межі, місце розташування, знаряддя праці, ліси, водойми, населення, заводи, звичаї). Виклад матеріалу супроводжується відбитками аркушів чорнового варіанту опису Харківського намісництва 1785 р.

Останнім до розгляду є «Топографічний опис Харківського намісництва 1787 року». За обсягом дослідження незначне, розповідь супроводжується фотографіями карти Харківського намісництва, плану його міст (Харкова, Чугуєва, Вовчанська, Золочева, Валок та ін.), гербів. За інформацією матеріали цього опису є ідентичними з попереднім (1785 р.).

Не менш важливими, на наш погляд, є «Матеріали до історії складання описів Харківського намісництва», де подано перелік питань, з допомогою яких охарактеризовано намісництва (25 питань), міста (16 питань), повіти (20 питань). Додано відомість, що відображає з яких міст і повітів сформовано Харківське намісництво та скільки було в ньому осіб на 1779 рік; опис міста Охтирки з повітом (зафіксовано кількість церков, частоту збирання ярмарок); опис міст Харківського намісництва 1796 року (подано час побудови, кількість кам'яних і дерев'яних споруд, мешканців, опис повітових міст); відомості по Харківському намісництву про чисельність населення, наявність грошей, солі, вина, хліба; таблиці зведених кількісних показників описів Харківського намісництва (кількість приватних будинків і чисельність населення у містах, кількість чоловіків і жінок у повітах, даних про розподіл земельних угідь).

Отже, «Описи Харківського намісництва кінця XVIII століття» містять ґрунтовну інформацію з історії формування та заселення території краю, її розвитку. Однак дані більшою мірою зосереджені на чисельності населення та розвиткові ремесел. Це дає можливість порівняти стан збереженості етнокультури серед українського населення регіону сьогодні і визначити перспективи її впливу на формування самобутності та ідентичності української спільноти Слобожанщини.

Важливим для нас є і науковий доробок російської дослідниці Л.М. Чижикової. Так, у статті «Об этнических процессах в восточных районах Украины (по материалам экспедиционного обследования 1966 г.)» [16] автор зазначає, що в традиційному житлі, харчуванні, сільськогосподарській техніці представників досліджуваної території багато спільного з російським населенням. Однак основна маса українців і росіян, які мешкають у цих районах, зберігає національну самосвідомість. Разом із тим наявна її трансформація у груп росіян, які мешкають у змішаних українсько-російських селах. Рідше трапляються такі зміни серед українців [16, с.22].

Водночас Л.М. Чижикова зауважила: «У минулому, у побуті спостерігалася певна віддаленість – рідко бралися шлюби між українцями та росіянами. Результати дослідження виявили, що на визначення національної самосвідомості впливають такі причини: чисельність і компактність розселення національної групи, етнічне середовище, активність господарсько-культурного спілкування та взаємовпливу, мова навчання у школі» [16, с.25].

Під час опрацювання літературних джерел вдалося з'ясувати, що інформація, яка стосується досліджуваної нами території, відображена і в підручниках з етнології. Зокрема, у роботі Б. П. Савчука [13] проаналізовано географічне положення регіону, зосереджено увагу на часах найдавнішого заселення Слобожанщини (від молодшого палеоліту до кінця IX ст.), історичної трансформації краю (з початку XVI ст. до великого колонізаційного руху XVII ст.). Дослідник повідомляє про згубний вплив на самобутність українського населення іноетнічних культур (російської, білоруської, грецької і т. п.). Також показує процес переселення та колонізації Слобожанщини у другій чверті XVII ст., включення козацьких полків Слобожанщини до складу російських губерній, їхнього перерозподілу між Харківською і Курською губерніями.

Відомості про заселення українськими селянами, козаками укріплених ліній поблизу Орла та інших поселень на початку XVII ст. і про вплив іноетнічних культур, особливо російського населення, знаходимо у дослідженні С. П. Павлюка [15].

Л. М. Жванко [9] у посібнику з краєзнавства аналізує причини переселення, подає етапи, напрямки заселення Слобідської України.

Серед закордонних робіт варто відзначити видання Ф. Барта [18], Дж. Едвардса [19], Р. Холла [20], Е. Сміта [21], в яких розглянуто особливості етнокультури, психології низки етнічних груп, описано механізми розвитку мовної ідентичності, проаналізовано основні питання процесів етнонаціональної ідентичності, етапи формування колективної національної ідентичності.

З викладеного можна зробити висновок, що незважаючи на значний масив розвідок та різноаспектних досліджень процесів етнонаціональної ідентифікації, ідентифікаційні процеси населення Слобідської України вивчені недосконало, попередні фактичні дані не завжди дають змогу зробити обґрунтовані правильні висновки. Вивчене дає змогу констатувати необхідність подальшого ґрунтовного студіювання досліджуваного нами питання.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Архівні наукові фонди рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (АНФРФ ІМФЕ) – Ф. 14-5. Експедиції. – Од. зб. 447. Артюх Л. Ф. Матеріали етнографічної експедиції до Вінницької, Запорізької, Сумської, Харківської та Хмельницької областей, зібрані до теми: «Російсько-українські взаємозв'язки у народній матеріальній культурі росіян і українців північно-східних районів України – на матеріалах народної кулінарії (червень–вересень 1976 р.)». 1977 р. – 46 арк.+47+50+51.
2. АНФРФ ІМФЕ – Ф. 14-5. Експедиції. – Од. зб. 730. Український етнологічний центр. Анкета «Російсько-українське порубіжжя: проблеми ідентифікації та міжкультурних взаємовпливів». 2012 р. – 11 арк.
3. АНФРФ ІМФЕ – Ф. 14-5. Експедиції. – Од. зб. 731. Піскун О. О. Експедиційні матеріали, зібрані в рамках теми: «Сучасні етноідентифікаційні процеси населення Слобожанщини» (Харків, Харківська область). 2012 р. – 142 арк.
4. АНФРФ ІМФЕ – Ф. 14-5. Експедиції. – Од. зб. 732. Український етнологічний центр. Зведені таблиці, укладені за результатами опитування мешканців Південної Слобожанщини та Чернігівської області. 2012 р. – 218 арк.
5. АНФРФ ІМФЕ – Ф. 14-5. Експедиції. – Од. зб. 734. Український етнологічний центр. Експедиційні матеріали, зібрані в рамках спільного проекту Інституту етнології та антропології РАН та ІМФЕ НАН України «Російсько-українське пограниччя: етносоціологічний моніторинг» (м. Короча, с. Соколівка, с. Велика Халань, с. Жигайлівка Корочанського району Белгородської області, Російська Федерація). 2012 р. – 210 арк.
6. Белорусско-русское пограничье. Этносоциологическое исследование / [отв. ред. Р. А. Григорьева, М. Ю. Мартынова] – М., 2005. – 378 с.
7. Григор'єва Р. Територія і кордон як фактори формування етнічної ідентичності (за матеріалами досліджень прикордонних територій Брянської області) / Р. Григор'єва // Народна творчість та етнографія. – 2010. – № 2. – С. 30–34.
8. Дьяченко Н. Этнографические исследования Слободской Украины в XVIII – первой половине XIX ст. (Историко-этнографическое исследование): автореф. дис. на соискание научн. степени канд. ист. наук : спец. 576 «Этнография» / Н. Дьяченко. – Киев, 1971. – 26 с.
9. Жванко Л. Краєзнавство / Л. Жванко. – Х., 2010. – 162 с.
10. Леньо П. Сучасні маркери ідентичності українців за матеріалами міста Вішеу де Сус повіту Марамуреш / П. Леньо // Народна творчість та етнологія – 2011. – № 2. – С. 70–73.
11. Описи Харківського намісництва кінця XVIII ст.: Описово-статистичні джерела / [упоряд. В. О. Пірко, О. І. Гуржій]. – К.: Наукова думка, 1991. – 223 с.

12. После империи: исследования восточноевропейского Пограничья: Сборник статей / [под ред. И. Бобкова, С. Наумовой, П. Терешковича] – Вильнюс, 2005. – 240 с.
13. Савчук Б. Українська етнологія / Б. Савчук – Івано-Франківськ, 2004. – 560 с.
14. Сушко В. Слобожанщина в етнологічних дослідженнях XVIII – XXI ст. / В. Сушко // Етнічна історія народів Європи: зб. наук. праць. – К., 2006. – Випуск 21. – С. 136–141.
15. Українське народознавство / [ред.: С. П. Павлюк] – К., 2006. – 568 с.
16. Чижикова Л. Об этнических процессах в восточных районах Украины (по материалам экспедиционного обследования 1966 г.) / Л. Чижикова // Советская этнография. – 1968. – № 1. – С. 18–31.
17. Яценко О. Населення Гомеля на початку XXI століття: етнокультурний аспект / О. Яценко // Народна творчість та етнографія. – 2009. – № 6. – С. 100–104.
18. Barth F. Ethnic Groups & Boundaries. The Social Organization of Culture Difference / F. Barth – Oslo, 1969. – 153 p.
19. Edwards J. Language, Society & Identity / J. Edwards – Oxford: Basil Blackwell. – 1985. – 245 p.
20. Hall R. National Collective Identity: Social Constructs & International Systems / R. Hall – Columbia University Press, 1999. – 392 p.
21. Smith A. The Ethnic Origins of Nations / A. Smith – Cambridge, 1985. – 336 p.

REFERENCES

1. Arkhivni naukovi fondy rukopysiv ta fonozapysiv Instytutu mystetstvoznavstva, fol'klorystyky ta etnologii im. M. T. Ryl'skogo NAN Ukrainy (ANFRF IMFE) – F. 14-5. Ekspedytsii. – Od. zb. 447. Artuh L. F. Materialy etnografichnoi ekspedytsii do Vinnyts'koi, Zaporiz'koi, Sums'koi, Kharkivs'koi ta Khmel'nyts'koi oblastey, zibrani do temy: «Rosiys'ko-ukrains'ki vzaemovv'yazky u narodniy material'nyy kul'turi rosiyan i ukrainsiv pivnichno-shidnyh rayoniv Ukrainy – na materialah narodnoi kulinar'nyy (cherven'–veresen' 1976 r.)». 1977 r. – 46 ark.+47+50+51.
2. ANFRF IMFE – F. 14-5. Ekspedytsii. – Od. zb. 730. Ukrains'kyi etnologichnyi tsentr. Anketa «Rosiys'ko-ukrains'ke porubizhzhya: problem identyfikatsii ta mizhkul'turnykh vzaemovplyviv». 2012 r. – 11 ark.
3. ANFRF IMFE – F. 14-5. Ekspedytsii. – Od. zb. 731. Piskun O. O. Ekspedytsiyni materialy, zibrani v ramach temy: «Suchasni etnoidentyfikatsiyni protsesy naseleння Slobozhanshyny» (Kharkiv, Kharkivs'ka oblast'). 2012 r. – 142 ark.
4. ANFRF IMFE – F. 14-5. Ekspedytsii. – Od. zb. 732. Ukrains'kyi etnologichnyi tsentr. Zvedeni tablytsi, ukladeni za rezul'tatamy opytuvannya meshkantsiv Pivdennoi Slobozhanshyny ta Tchernigivs'koi oblasti. 2012 r. – 218 ark.
5. ANFRF IMFE – F. 14-5. Ekspedytsii. – Od. zb. 734. Ukrains'kyi etnologichnyi tsentr. Ekspedytsiyni materialy, zibrani v ramach spil'nogo proekty Instytutu etnologii ta antropologii RAN ta IMFE NAN Ukrainy «Rosiys'ko-ukrains'ke pogranichchya: etnosotsiologichnyi monitoring» (m. Korocho, s. Sokolivka, s. Velyka Khalan', s. Zhygailivka Korochans'kogo raionu Belgorods'koi oblasti, Rosiys'ka Federatsia). 2012 r. – 210 ark.
6. Belorussko-russkoe pogranich'e. Etnosotsiologicheskoe issledovanie / [otv. red. R. A. Grigor'eva, M. Y. Martynova] – M., 2005. – 378 s.
7. Grigor'eva R. Terytoriya i kordon yak factory formuvannya etnichnoi identychnosti (za materialamy doslidzhen' prykordonnykh terytoriy Bryans'koi oblasti) / R. Grigor'eva // Narodna tvorchist' ta etnographiya. – 2010. – № 2. – S. 30–34.
8. Dyachenko N. Etnographicheskoe issledovaniya Slobodskoi Ukrainy v XVIII – pervoi polovine XIX st. (Istoriko-etnographicheskoe issledovanie): avtoref. dis. na soiskanie nauchn. stepeni kand. ist. nauk : spets. 576 «Etnographiya» / N. Dyachenko. – Kiev, 1971. – 26 s.
9. Zhvanko L. Kraeznavstvo / L. Zhvanko. – Kh., 2010. – 162 s.
10. Len'o P. Suchasni markery identychnosti ukrainsiv za materialamy mista Visheu de Sus povitu Maramuresh / P. Len'o // Narodna tvorchist' ta etnologia – 2011. – № 2. – S. 70–73.
11. Opysy Kharkivs'kogo namisnytstva kintsya XVIII st.: Opysovo-statystychni dzherela / [uporyad. V. O. Pirko, O. I. Gurghiy]. – K.: Naukova dumka, 1991. – 223 s.
12. После империи: исследование восточноевропейского Пограничья: Сборник статей / [под ред.

- I. Bobkova, S. Naumovoi, P. Treshkovichya] – Vil'n'us, 2005. – 240 s.
13. Savshuk B. Ukrain's'ka etnologia / B. Savchuk – Ivano-Frankivs'k, 2004. – 560 s.
14. Sushko V. Slobozhanshyna v etnologichnykh doslidzhennyakh XVIII – XXI st. / V. Sushko // Etnichna istoriya narodiv Evropy: zb. nauk. prats'. – K., 2006. – Vypusk 21. – S. 136–141.
15. Ukrain's'ke narodoznavstvo / [red.: S. P. Pavluk] – K., 2006. – 568 s.
16. Tchizhykova L. Ob etnicheskikh protsesakh v vostochnykh raionakh Ukrainy (po materialam ekspeditsyonnoho obsledovaniya 1966 g.) / L. Tchizhykova // Sovetskaya etnographiya. – 1968. – № 1. – S. 18–31.
17. Yashchenko O. Naselennya Gomelya na pochatku XXI stolittya: etnokul'turnyi aspekt / O. Yashchenko // Narodna tvorchist' ta etnographiya. – 2009. – № 6. – S. 100–104.
18. Barth F. Ethnic Groups & Boundaries. The Social Organization of Culture Difference / F. Barth – Oslo, 1969. – 153 p.
19. Edwards J. Language, Society & Identity / J. Edwards – Oxford: Basil Blackwell. – 1985. – 245 p.
20. Hall R. National Collective Identity: Social Constructs & International Systems / R. Hall – Columbia University Press, 1999. – 392 p.
21. Smith A. The Ethnic Origins of Nations / A. Smith – Cambridge, 1985. – 336 p.

Пискун Е. Идентификационные процессы на Слобожанщине: источники исследования.

В статье охарактеризованы источники изучения идентификационных процессов населения Слободской Украины конца XIX – начала XXI века. В ходе работы использованы методы анализа, систематизации и обобщения полученных данных. С обретением Украиной независимости наблюдается оживление работы по изучению особенностей северо-восточного региона. Обработка разных видов источников, научной литературы и использованная научная методика позволили автору констатировать, что несмотря на значительный массив трудов и разноаспектных исследований процессов этнонациональной идентификации, идентификационные процессы населения Слободской Украины изучены не полностью, предыдущие фактические данные не всегда дают возможность сделать обоснованные правильные выводы. В основном внимание сосредоточено на процессах колонизации территории, в другом же случае, некоторые исследователи совсем не берут во внимание этническую территорию Слобожанщины, которая входит сейчас в состав Российской Федерации. Изученное даёт возможность констатировать необходимость дальнейшего детального исследования изучаемого нами вопроса.

Ключевые слова: Слобожанщина, идентификация, рукописные фонды, журналы, исследования.

Piskun O. The identification processes in Slobozhanshyna: the sources of the investigation.

The sources of the studying of the identificational processes of the inhabitants of Slobidska Ukraina of the end of the 19th – the beginning of the 21st centuries are described in the article. During the work we used the methods of analysis, systematization and generalization. Since gaining independence of Ukraine there is a revival of the peculiarities of the Northeast region. The working up of different kinds of sources, scientific literature and used scientific methodology allowed the author to state that in spite of huge mass of the works and different investigations connected with the processes of ethnic and identificational processes, the identificational processes of the inhabitants of Slobidska Ukraina are not studied completely, as the anterior actual data don't always give the opportunity to get well-founded right conclusions. Mainly focuses on the processes of colonization territory, in another case, some researchers did not take into account etnicheskuyu Slobozhanshchina territory which now includes part of the Russian Federation. The studied facts allow to state the necessity of further solid studying of the investigated question.

Key words: Slobozhanshyna, identification, manuscript funds, magazines, investigations.

Одержано 19.12.2013